

תוכן עניינים

1. הימנעות מהרשעת חפים – דיון היסטורי.....3-13

2. הקשיים הקיימים ליישם את לקחי פרויקט החפות.....14-28

2.1 קונסטרוקציה של אשמת החשוד שאופיינית לחוקרי משטרה וכתוצאה – תפיסת תפקיד לא נכונה בקרב חלק מחוקרי המשטרה וחלק מהתובעים.....15-17

2.2 הסתמכות שגויה של בתי המשפט על ראיות שמוצגות כ"ראיות מדעיות" בעוד שבפועל לא מדובר במדע של ממש.....17-28

זיהוי אדם על פי השוואה מיקרוסקופית של שער

זיהוי אדם על פי השוואת קול

זיהוי אדם על פי טבעית נעליים

זיהוי אדם על פי השוואת פנים בצילום או בסרטון

מצב הפסיקה

3. עקרון ההגנה על חפים מפשע כפי שבא לידי ביטוי היום.....28-41

1. הימנעות מהרשעת חפים – דיון היסטורי

אנשים חפים מפשע הואשמו בעבירות שהם לא ביצעו במשך כל ההיסטוריה. כך מתחילות את מאמרן "Contemporary Perspectives on Wrongful Conviction" ארבע חברות של ועדת המחקר של רשת החפות (Innocence Network Scholarship Committee) ופרופסוריות למשפטים אמריקאיות.¹

המספר המדויק של הרשעות שווא אינו ידוע. יחד עם זאת, בשנת 2014 האקדמיה הלאומית למדעים ("NAS") פרסמה מחקר על המקרים של הנאשמים שהורשעו ונגזר עליהם עונש מוות, לפיו ב- 4.1% של המקרים מדובר בהרשעות שווא.² לטענת המחברות, אם ליישם את השיעור הזה ביחס לכלל האנשים שמרצים עונש מאחורי סורג ובריח, הרי שיותר מ- 90,000 אנשים חפים מפשע הורשעו ונשלחו לכלא בארה"ב.

פרופ' בועז סנג'רו במאמרו "לא רק סכנה, אלא תופעה – תשובה לתגובתו של השופט מרדכי לוי על הספר 'הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות'³, כמו כן בספרו "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם גורמים ופתרונות"⁴ מפנה למחקרים אמפיריים ושיטות חישוב לפיהן שיעור הרשעות של חפים מפשע בישראל נע בין 5% (בעבירות חמורות) לבין 10% (בעבירות לא חמורות)⁵. כפי שגמציין פרופ' סנג'רו, לאור העובדה שבישראל הרשויות, בניגוד לחוק, לא שמרו את דגימות ה-DNA, לא ניתן לקיים בישראל פרויקט החפות, באופן כפי שהוא מתקיים בארה"ב (מאבק לשחרור חפים מפשע על סמך בדיקות ה-DNA), ואף לא ניתן לערוך מחקרים בהתבסס על נתונים פנימיים ויש לפנות למחקרים שנעשו במדינות אחרות בכל הנוגע לשיעור הרשעות שווא. עם זאת, מצייין פרופ' סנג'רו, שיעור הרשעות שווא בישראל לא יכול להיות שונה מזה שנקבע לפי המחקרים בארה"ב, שכן בישראל מתקיימים כל אותם הליקויים שקיימים במשפט הפלילי האמריקאי ושמביאים להרשעת חפים מפשע.⁶

כפי שמציינות Gwen Jordan, Aliza B. Kaplan, Valena Beety, Ketih A. Findeley במאמר שלהן⁷, משפטנים מלומדים החלו להתבונן ולבחן תופעת הרשעות מוטעות עוד בתחילת המאה ה-20. בשנת 1913 פרסם Edwin Borchard "על גישות אירופאיות שונות שמצדיקות הרשעות מוטעות. זה היה, למעשה, המחקר הראשון של העידן המודרני בכל הנוגע להרשעות שווא"⁸. עשרים שנה לאחר מכן Borchard פרסם מונוגרפיה אשר בה הוא תיעד חמישה-שישה מקרים בהם אנשים חפים מפשע הורשעו בעבירות שלא ביצעו, וטען כי בכל המקרים האלה ההרשעות התבססו על "עדות עד ראייה, הודאות שווא, ראיות נסיבתיות פגומות והעדפת גרסת המאשימה"⁹.

מחקרים נוספים בנושא זה פורסמו מעת לעת במהלך חמישים השנים הבאות, אבל רק בשלהי שנות ה-80 של המאה ה-20 המלומדים החלו להעלות על הדעת כי סוגיית הרשעות שווא של חפים מפשע מהווה תחום נפרד של מחקר אקדמי.

1

Gwen Jordan, Aliza B. Kaplan, Valena Beety, Ketih A. Findeley, "Contemporary Perspectives on Wrongful Conviction: An Introduction to the 2016 Innocence Network Conference, San Antonio, Texas", *HOFSTRA LAW REVIEW*, Vol. 45, p. 365.

² שם, בעמ' 365.

³ בועז סנג'רו, לא רק סכנה, אלא תופעה – תשובה לתגובתו של השופט מרדכי לוי על הספר "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות", מאזני משפט י – תשע"ה, 67.

⁴ בועז סנג'רו, הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות, הוצאת רסלינג (2014).

⁵ בועז סנג'רו, לא רק סכנה, אלא תופעה – תשובה לתגובתו של השופט מרדכי לוי על הספר "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות", מאזני משפט י – תשע"ה, עמ' 70.

⁶ שם, שם.

7

Gwen Jordan, Aliza B. Kaplan, Valena Beety, Ketih A. Findeley, "Contemporary Perspectives on Wrongful Conviction: An Introduction to the 2016 Innocence Network Conference, San Antonio, Texas", *HOFSTRA LAW REVIEW*, Vol. 45, p. 365.

⁸ שם, בעמ' 366.

⁹ שם, בעמ' 366.

תקציר זה כפוף לתקנון אתר Grade.co.il ויחולו עליו התנאים הכתובים שם. העושה שימוש במסמך, לרבות קריאתו, מקבל על עצמו ללא סייגים את כל התנאים הקבועים בתקנון. מעבר לכך, אין להעתיק, לשכפל, לשנות, להפיץ, לפרסם, לשדר, להציג בפומבי, להעמיד לרשות הציבור, למסור או למכור לצד שלישי או לעשות שימוש מסחרי כלשהו במסמך זה ו/או כל חלק ממנו.

בשנת 1987, Michael Radelet ו-Hugo Brdau פרסמו את המחקר הקדמי הראשון אשר ניתח באופן סיסטמטי את המקרים של הרשעות שווא¹⁰. ובמהלך שלושה עשורים אחרונים פורסמו מחקרים רבים בנושא זה, אשר מציגים את המצב האמיתי בכל נוגע להרשעות אנשים חפים מפשע ואת הנזק העצום שלהן, מנתחים את הסיבות שגורמות להרשעות כאלה ומציעים פטרונות ורפורמות כדי למנוע אותן.

פרויקט החפות (Innocence Project) אשר נוסד בשנת 1992 על ידי בארי שק ופיטר ניופלד (Barry Schek and Peter Neufeld) בבית הספר למשפטים קרדוזו שבאוניברסיטת ישיבה בניו יורק, הוא נושא הדגל הן בכל הנוגע למאבק בהרשעות שווא של חפים מפשע והן בכל הקשור הצעות לרפורמות של המערכת המשפטית כדי למנוע הרשעות אנשים על לא עוול בכפם¹¹.

כפי שמסביר פרופ' בועז סנג'רו בספרו "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם"¹², הפרויקט החל לפעול בעקבות כך שבשנות ה-90 חלה התקדמות משמעותית מאוד ביכולת לבצע בדיקות מדויקות של DNA, אפילו על בסיס דגימה קטנה מאוד של רקמה אנושית מזירת העבירה. במסגרת פרויקט החפות סטודנטים למשפטים איתרו ראיות מדעיות בארכיונים והסדירו ביצוע בדיקות DNA לאסירים שטענו שהם לא ביצעו את העבירות שבהן הורשעו¹³.

כפי שמציין פרופ' סנג'רו, ממצאי הפרויקט פשוט מדהימים ומדברים בעד עצמם: מאז שנת 1992 זוכו על סמך בדיקות ה-DNA 361 אסירים¹⁴ שהורשעו העבירות החמורות ביותר – אונס או רצח או רצח בעקבות אונס – ונידונו למאסר עולם ועונש מוות. המדובר ביותר משליש מהמקרים שבהם נערכו השוואות הגנטיות. כמו כן, בחצי מהמקרים עריכת בדיקת ה-DNA הביאה לחשיפת העברייני האמיתי.

לטענתו של פרופ' סנג'רו, אין כל ספק לגבי חפותם של אלה שזוכו הודות לפרויקט החפות. כפי שהוא מסביר, בדיקת ה-DNA, אשר שוללת, למשל, התאמה בין האסיר לבין הזרע ממקום העבירה, על אף שהיא ראייה חזקה מאוד לחפותו של האסיר, לא מובילה לזיכוי מידי. מקובל על הרשויות האמריקאיות, לאור תוצאות של בדיקת ה-DNA, לפתוח בחקירה מחדש, ורק לאחר שבעקבות החקירה החדשה חושפת טעויות בראויות אחרות, או כאשר דגימת ה-DNA מצביע על אדם אחר

¹⁰ שם, בעמ' 366, ה"ש 7.

¹¹ <https://www.innocenceproject.org/about>

¹² בועז סנג'רו, **הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם גורמים ופטרונות**, רסלינג (2014).

¹³ שם, בעמ' 30.

¹⁴ על פי הנתונים שפורסמו באתר של הפרויקט - <https://www.innocenceproject.org>